

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

**Undervisning med fokus på ämneskunskaper och språkutveckling
- en dubbel uppgift för både elever och lärare?**

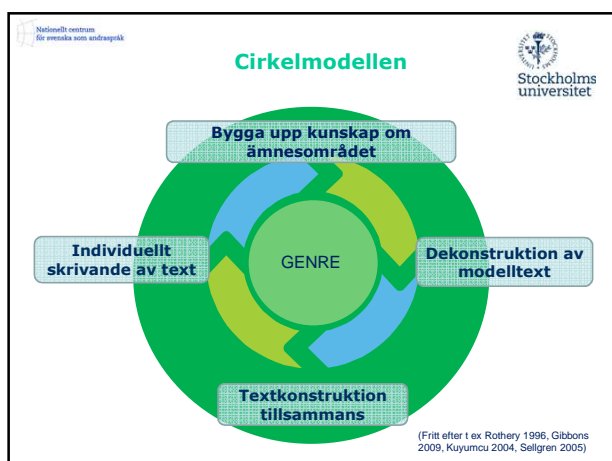
Symposium 2012
Mariana Sellgren

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Innehåll

- Presentera ett klassrumsarbete i åk 6 flerspråkiga elever arbetar med ämneskunskaper *och* språkkunskaper
- Visa klassrumsarbetet genom exempel från transkriberade ljudinspelningar i klassrummet
- Momenten i klassrumsarbetet följer i stort gången i den sk cirkelmodellen (den australiska genrepdagogen)
- Även lyfta frågan om hur tiden används i klassrummet och vilket utrymme som generellt ges för interaktion
- *Korta* reflektions- och diskussionsmöjligheter för er med personen bredvid – fundera tillsammans.

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Cirkelmodellen (genrepdagogen)

- fas 1 uppbyggnad av kunskap om ämnesområdet (här: Europas natur & miljö, vatten, hav, Östersjön)
- fas 2 **dekonstruktion av modelltext** (läromedelstext)
- fas 3 **textkonstruktion tillsammans: helklass & smågrupp**
- fas 4 individuellt skrivande av text

(Fritt efter: Rothery 1996; Gibbons 2009; Kuyumcu 2004; Sellgren 2005, 2011)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Stöttning

Planerad

Alla didaktiska överväganden läraren gör inför ett arbetsområde eller moment som utgår från elevernas behov och förutsättningar:

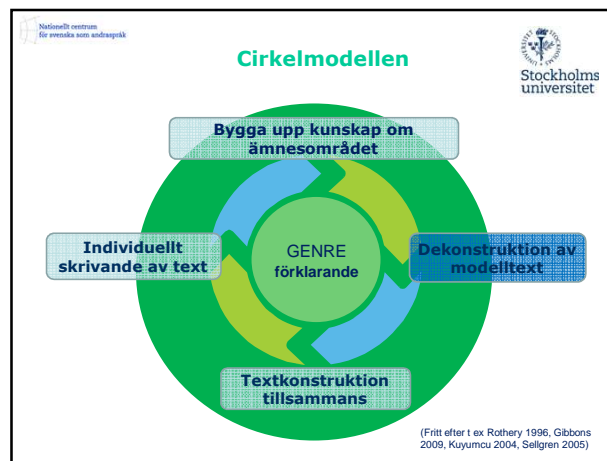
- hur bygga upp kunskapsfältet
- texter att läsa & skriva
- fokus språkligt
- organisation/arbetsformer
- hur variera arbetssätt
- progression mellan moment

Interaktiv

Det som "den andre" gör i stunden för att underlätta och föra eleven vidare:

- vara aktiv samtalspartner
- lyssna efter vad eleven försöker säga
- fråga
- omformulera
- ge tid att både tänka och formulera
- ha längre samtal- inte bara IRF-dialog

(Efter t ex Gibbons 2010)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Lärobokstexten

Östersjön

Vattnet i Östersjön är varken salt eller sött, det är bräckt. En av orsakerna till den låga salthalten är att det strömmar ut mängder av sötvatten från älvar, floder och åar i Östersjön. En annan orsak är att det bara kommer in små mängder saltvatten genom sunden mellan Danmark och Sverige. Salthalten i Östersjön sjunker ju längre norrut man kommer.

/----/

Ur: Haraldsson, K., Karlsson, H. & Molin, L. (2008) *Koll på Europa*. Bonnier Utbildning

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Lärarens övergripande plan för undervisningen (fas 2- dekonstruktion av modelltext)

Tydliggöra **syftet** med texten:
att **förklara** fenomenet "Östersjön är ett smutsigt hav" för läsarna

Visa textens **struktur**:
vissa steg måste finnas med för att texten ska uppnå sitt syfte;
en presentation av fenomenet ^ en förklaring

Visa **språkliga aspekter** som är typiska för en förklarande text:

- Hur realiseras orsakssamband: eftersom, gör att, har lett till, en av orsakerna
- Stämman av kunskap om, och ta upp **ämnesspecifika ord och uttryck**, t ex algblomning, innanhav och konstgödsel.

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Dekonstruktion av modelltext

Exempel 1 Läraren visar på struktur i förklarande text

L: [---] den här meningen [läser den igen] den talar om vad det kommer att handla om – för resten av texten handlar om det - å ni kommer också att få en **förklaring**; **varför** är det varken salt eller sött. Så här får ni först **ett slags fenomen** kan vi säga - nånting som ni sen får **förklarat**.

(Sellgren 2011)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Exempel 2 Läraren visar på struktur i förklarande text

- L: /---/ [PEKAR IGEN PÅ DEN INLEDANDE MENINGEN] å vilken fråga skulle ni sen kunna ställa som ni sen **får förklarat** - vad får ni svar på? [---]
- Rim: varför är vattnet sött eller salt?
- L: ja varför - då får du i så fall säga varför är vattnet varken sött eller salt - men nu kan du ju ett annat ord varför är vattnet - ?
- Rim: bräckt
- L: [---] det är det ni **kommer att få förklarat** nu - för här får ni bara veta att så här är det [---] så först talar dom om att det här kommer det att handla om och nu kommer **förklaringen**

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Fokus på förståelse av innehåll och språk

Exempel 3 Läraren efterfrågar förklaring till varför salthalten sjunker.

L: ..."Ju längre norrut" - vad menar dom då? Kan nån peka på - nån som sitter nära kartan - kan nån peka? - där okej (EN ELEV/PEKAR PÅ NEDRE DELEN AV KARTAN) - så **förklara** nu då med dina ord var är det mest salt nånstans i Östersjön?

Ivan: där nere (pekar)

L: precis - **varför då?** salthalten...?

Ivan: dom säger att det blir mindre och mindre när man kommer uppåt

L: ja - snyggt - när man kommer **norrut** - ju längre norrut man kommer så sjunker salthalten - så var är det mest salt nånstans? (FLER ELEVER HÖRS KOMMA MED OLIKA FÖRSLAG I MUN PÅ VARANDRA)

L: i söder - varför då då?

Ivan: **för att** dom säger ju att det sjunker

L: ja - men **varför?** I meningen innan fick ni **förklaringen** - varför är det mer salt här nere - vad fick ni veta i meningen innan?

Hibo: ..genom sunden...

L: ja - vad kommer in där?

Hibo: saltvatten

L: här kommer det in saltvatten så här finns det mest salt - i så fall - och sen blir det mindre och mindre så- **varför** blir det det?

Rim: **för att** det är det enda stället där det kommer in salt är här - å alla andra ställen kommer det mer sötvatten - å här fylls det på - å så blandas det inte om speciellt mycket - så här blir det mest

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Exempel 4
Läraren efterfrågar synonym till sjunker.

L: kan ni säga nånting annat istället för **sjunker** - salthalten i Östersjön **sjunker** ju längre norrut man kommer

Abdi: salthalten i Östersjön blir låg

L: ja

Abdi: låg..

Moa: lägre

L: blir lägre - snyggt där hjälpte ni varann- det blir ju lägre ju längre norrut man kommer /---/

Moa: men sjunker passar bättre

(Sellgren 2011)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Exempel 5
Läraren jämför processerna *kommer in* och *strömmar ut*.

L: om jag stryker under *strömmar ut* och *kommer in* - **för** här talar dom om vad vattnet gör -här *strömmar vattnet ut* från floderna och här kommer det in - vilket kommer med mest fart- vilket kommer kraftigast?

Edda: strömmar

L: strömmar och det tycker jag är rätt bra att dom har gjort så- **för då** har de också använt språket - ni ska liksom se framför er wow här kommer det verkligen mycket vatten men här kommer det inte speciellt mycket - och **då** använder dom också *det kommer in små mängder*-dom säger *det- små mängder*- inte alls mycket-det är inte så mycket fart här **för** det är för mycket öar i vägen

Sam: strömmar ut

L: ja, så hjälper dom er också språkligt att ni ska få en bild hur - att det är skillnad på det här

(Sellgren 2011)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Exempel 7 Läraren tar upp begreppet *salthalt*.

L: förstår ni ordet salthalt?

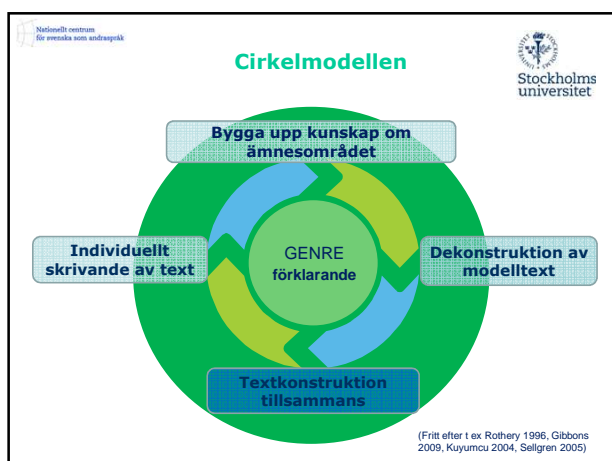
Fler: nej (FLER ELEVER HÖRS)

L: halten av salt - är det nån som vet vad man menar när man säger så?

Hibo: hur mycket det finns

L: precis hur mycket det finns i nånting - hur mycket salt finns det i det här vattnet

(Sellgren 2011)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Gemensam textkonstruktion med fokus på orsakssamband

Exempel 22 Den gemensamma textens första mening formuleras och skrivs

L: du ville börja med idag... vi skriver nu så vi kommer igång

Sam: idag

L: ta den Gina - få höra!

Sam: smutsigt

Gina: idag är Östersjön - Östersjön ett hav- nej ett smutsigt hav **på grund av** oss människor

L: [DIKTERAR OCH SKRIVER DET ELEVEN SADE] Idag är Östersjön ett smutsigt hav **på grund av** oss människor

Sam: och varför

Moa: nej "**på grund av**" är därför

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Gemensam textkonstruktion

Exempel 23
Elever formulerar text med hjälp av den kausala nominaliseringen *orsak*.

Moa: vi kan ta **den största orsaken** är eller **en av orsakerna** är - **den största orsaken** (xxx) den största orsaken är

Sam: [[(xxx)]

Moa: [[om industrier å såna saker

Dina: men det finns **flera stora orsaker**

L: ja hur kan man säga då då om man vill tala om att vi vet att det finns **flera stora orsaker** - då kan vi använda [[nästa-

Dina: [[**en av dom stora orsakerna**

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Orsakssamband

Lärobokstext	Gemensamt skriven text i helklass
Eftersom	När-då
För att	Så att
[så]	på grund av
Gör att	Gör att
blir	Gör att
Har lett till	Kan göra
En av orsakerna	En av de största orsakerna
En annan orsak	En annan orsak
några orsaker	åtgärderna

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Interaktion och textskrivande i smågrupp

En elevgrupp i fokus:
Roda, Hibo & Gina

Uppgift:
att skriva en förklarande text om Östersjön som ett förorenat hav

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Exempel 28 Roda och Gina reder ut anledningar till Östersjöns bottendöd

Roda: ja gör så att algerna växer och sen å det är **därför** det är halva Östersjön är dött idag

Gina: (LÅSER) växer..

Roda: och det är **därför** det är nästan hela Östersjön dött idag- halva..halva Östersjön

Gina: men om det är näring.. visst det är vitamin? Varför växer Östersj-

Roda: men det finns näring..asså..det finns jättemånga näring..jag menar det finns jättemånga vitaminer och sånt..men det kallas en sak; näring..det är **därför**..hörde du inte vad hon sa? (DIKTERAR) **det är därför** halva Östersjöns botten är död

Gina: inte halva - hela

Roda: inte hela- halva

Gina: (DIKTERAR) det är **därför** det är dött i Östersjön idag

Roda: ja bra

(Sellgren 2011)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Utfördets roll även som eget inflöde

Exempel 32. Eleven Roda justerar sina egna formuleringar genom tre turer och elev Gina bidrar i den fjärde.

Roda tur 1: ..å det är **därför** det är halva Östersjön är dött idag
 Roda tur 3: ..det är **därför** det är nästan hela Östersjön dött idag
 Roda tur 5: ...det är **därför** halva Östersjöns botten är död

Gina tur 8: det är **därför** det är dött i Östersjön idag

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Analysmodell - analys av semantiska ledfamiljer och rörelser mellan olika abstraktionsnivåer

(Sellgren 2011)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Lärobokens text med exempel på led i semantiska ledfamiljer

(Sellgren 2011)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Exempel på olika språkbruk i lärobokstext- helklasstext

Lärobokstext - mer abstrakt/tekniskt	Helklasstext - mer vardagligt/konkret
utsläpp	släpper ut/ släpps ut
Snabbväxande alger /algblooming	börjar det att växa alger
konstgödsel från jordbruk /utsläpp från jordbruk	bönderna sprider ut konstgödsel på åkrarna

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Elevturer som visar på språkbruket abstrakt/tekniskt och vardagligt/konkret

Abstrakt och tekniskt språkbruk	Vardagligt och konkret språkbruk
Hibo: Algblooming orsakas av konstgödsel	Roda: men kan vi inte säga <u>varför</u> alltså det är smutsigt..varför det växer alger
Hibo: ja? algblooming orsakas av konstgödsel som sprids ut på åkrarna...	...sen får ni fortsätta
	Gina: hur...alltså <u>hur</u> går det till åkrarna?
Hibo: (det går inte)..det sprids	Gina: ja men hur?

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Exempel 36 Hibo förklarar traktorns roll i spridning av konstgödsel

Gina: hur ... alltså hur går det till åkrarna?
Hibo: det går inte – det sprids
Gina: ja men hur?
Hibo: xxx med **traktor**
Gina: va?
Roda: **traktor** sprider /---/
Gina: är det **traktorn**?
Hibo: ja
Gina: alltså kolla.. först **traktor** kommer ..han tar upp jord..sen hur går jorden
Roda: nej det är xx som tar upp
Hibo: xxx blandar jorden..sen den sprider..nej-nej först dom sprider ut sen dom blandar sen när det har blandats dom ..eh..eh..lägger frön.. eller..sår dom sår sen när dom sår det kan regna eller dom vattnar den ..sen när det har regnat så dom går ..det är då dom går in i jorden
Gina: in i jorden och ut i [[havet
Hibo: [[havet

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Elevtext skriven i smågrupp

Östersjön – ett förorenat hav

Östersjön är ett förorenat hav, på grund av oss människor och hushållen. Toaletten används som en papperskorg, vi människor slänger ner skadliga ämnen in i avloppet och ut i Östersjön.

En annan orsak är att fabriker och industrier släpper ut koldioxid i luften. Fordonen släpper dessutom ut avgaser, ut i luften. Avgaser går upp till molnen och när det regnar följer skadliga ämnen med vattnet.

Algblooming orsakas av konstgödsel som sprids ut i åkrarna. Jordbrukarna sprider konstgödsel till jordbruket och sår frön. När det väl har regnat, går konstgödslet in i jorden och då rinner konstgödslet med regnet ut i Östersjön. Näringen i konstgödslet gör så att Algerna växer, då går syret slut. Det är därför det är dött i Östersjön idag.

Östersjön har en blandning av salt och sött vatten och då kallas det för bräckt vatten. Salthalten kommer från sunden, som ligger mellan Danmark och Sverige. Sötvatten kommer från älvar, sjöar och floder.

(Selgren 2011)

Nationellt centrum
för svenska som andraspråk

Stockholms
universitet

Att fundera på

- Har vi tid med det här?
- Hur ska lektionstid användas?
- Vilket fokus i undervisningen?
- Interaktionens roll?
- VAD ägnar sig eleverna åt egentligen - vilken motivation driver dem?
- Genrepdagagogikens utmaning – "rules rather than tools"?
- Dubbel uppgift?

